

довгострокового економічного зростання, ми не можемо гарантувати, що акцентуватись на інноваціях в короткостроковому періоді відновлення є доцільним.

Список використаних джерел

1. Guellec, D., & Wunsch-Vincent, S. (2009). Policy Responses to the Economic Crisis: Investing in Innovation for Long-Term Growth. OECD Digital Economy Papers, No. 159. Organisation for Economic Co-operation and Development.
2. McKinsey & Company. (2021). McKinsey Global Surveys, 2021: A Year in Review. McKinsey & Company.
3. World Bank. (2020). *World Bank Annual Report 2020: Supporting Countries in Unprecedented Times*. Washington, D.C.: World Bank Group.

Колмакова О.М.

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова,
к.е.н., доц., доцентка кафедри економіки та маркетингу

ЕВОЛЮЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПОНЯТТЯ «ГЕОПОЛІТИЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ». ОСНОВНІ ОЗНАКИ

У сучасному світі, який швидко змінюється, геополітична трансформація є однією з ключових тем міжнародних відносин. Поняття «геополітична трансформація» відображає процеси радикальних змін у розподілі влади, впливу та взаємодії між державами та іншими важливими акторами глобальної системи. Становлення та розвиток цього поняття пройшло тривалий шлях, протягом якого його зміст змінювався залежно від соціальних, політичних та економічних умов.

Концепція геополітичної трансформації виникла на основі класичних уявлень про геополітику, сформованих наприкінці XIX – на початку XX ст. Зокрема, такі теоретики, як Фрідріх Ратцель, Рудольф Челлен і Хелфорд Маккіндер, заклали основи розуміння географічних і політичних факторів у формуванні міжнародної політики.

Класичний період (кінець XIX – початок XX ст.). У цей час геополітична теорія зосередилася на визначенні значення простору, природних ресурсів і місця країни у світі. Основним об'єктом аналізу стала держава як головний актор міжнародних відносин. Концепції геополітичної трансформації в цей період пов'язували з процесами територіальних змін і військовими конфліктами.

Холодна війна (1947–1991). Після Другої світової війни поняття геополітичної трансформації набуло нового значення в контексті глобального протистояння між СРСР і США. У цей період основна увага приділялася не тільки географічному, а й ідеологічному розподілу світу, який поділявся на дві протилежні системи - капіталістичну і соціалістичну. Геополітична трансформація відобразила зміни в розподілі сфер впливу між наддержавами.

Період після холодної війни (1991 р. – початок XXI ст.). Розпад СРСР і кінець біполярного світового порядку ознаменували початок нової ери у світовій політиці. Поняття геополітичної трансформації того часу охоплювало процеси демократизації, економічної глобалізації та інтеграційні проекти, такі як Європейський Союз. Також спостерігалось загострення регіональних конфліктів та зростання ролі нових центрів сили, зокрема Китаю та ЄС.

Сучасний період (початок XXI століття до наших днів). У сучасному світі геополітична трансформація охоплює не лише зміну світового порядку, але й вплив глобальних викликів, таких як тероризм, зміна клімату, міграційні кризи, технологічні інновації та пандемії. У цей період з'являються нові концепції багатопольярного світу, посилюється роль міжнародних організацій і недержавних акторів у міжнародній політиці.

Геополітична трансформація сучасного світу має кілька характерних рис, які дозволяють більш детально зрозуміти її зміст і вплив на глобальну систему:

Перехід до багатопольярності. Однією з ключових особливостей сучасної геополітичної

трансформації є зміна біполярних і однополярних систем на багатополарність. Зростаючий вплив таких країн, як Китай, Індія та Бразилія, а також зростаюча роль регіональних союзів, таких як ЄС та АСЕАН, створюють більш децентралізований розподіл світової влади.

Зростання ролі недержавних акторів. В останні десятиліття значно зросло значення транснаціональних корпорацій, міжнародних організацій (ООН, НАТО, ВООЗ), а також неурядових організацій. Це призвело до того, що держави перестали бути єдиними суб'єктами вирішення глобальних проблем. Роль недержавних акторів стала критичною в багатьох аспектах міжнародної політики, таких як захист прав людини та навколишнього середовища.

Процеси регіоналізації та інтеграції. Важливою рисою геополітичної трансформації є також зміцнення регіональних об'єднань та інтеграційних процесів, таких як Європейський Союз, НАФТА та інші. Ці об'єднання дозволяють країнам регіону координувати свої дії та спільно виступати на міжнародній арені.

Технологічний прогрес і цифрова трансформація. Зміни в інформаційних технологіях, штучному інтелекті та кібербезпеці створюють нові виклики для держав і змінюють геополітичні розклади. Наприклад, кібератаки стають інструментом впливу на інші країни, а технологічна залежність може бути використана як засіб геополітичного тиску.

Поширення нових форм конфліктів. Традиційні військові конфлікти поступово поступаються місцем новим видам загроз, зокрема гібридній війні, кібератакам та інформаційній війні. Усе це змінює спосіб ведення політичної боротьби на міжнародній арені та створює нові виклики для забезпечення безпеки держав.

Глобальні проблеми та їх геополітичний вплив. Проблеми зміни клімату, дефіциту ресурсів, пандемій, міграції та бідності стають все більш важливими в контексті міжнародних відносин. Ці виклики вимагають спільних рішень міжнародної спільноти, що впливає на структуру міжнародної системи.

Геополітична трансформація – це складний і багатогранний процес, який охоплює багато аспектів політичного, економічного, технологічного та екологічного характеру. Він демонструє перехід від старих моделей міжнародних відносин до нових, більш гнучких і багатовимірних форм. Сучасна геополітична трансформація відображає прагнення країн адаптуватися до змін у глобальній системі, розвивати нові альянси та механізми співпраці.

Розуміння основних ознак і напрямків геополітичної трансформації є важливим для формування зовнішньополітичної стратегії, адекватної викликам XXI століття.

Сучасні геополітичні трансформації характеризуються низкою суттєвих змін, що стосуються балансу сил, економічних блоків, питань безпеки та глобальних альянсів:

1. Зростання багатополарності. Зменшення домінування США: хоча США залишаються впливовою державою, їх глобальна гегемонія поступово розмивається піднесенням Китаю, економічним підйомом Індії та Росії та зміцненням Європейського Союзу.

Поява нових центрів сили: Китай, Індія та регіональні блоки, такі як БРІКС, дедалі більше конкурують із США та ЄС, намагаючись зайняти сильніші позиції в різних регіонах і сферах.

2. Ескалація конфліктів і регіональна нестабільність. Війна в Україні: російське вторгнення в Україну стало каталізатором серйозної трансформації архітектури безпеки Європи. НАТО посилює свою присутність на східному фланзі, а ЄС намагається зменшити залежність від російських енергоресурсів.

Індійсько-тихоокеанська напруженість: діяльність Китаю в Південно-Китайському морі та навколо Тайваню викликає занепокоєння серед його сусідів, а США збільшують свою присутність у регіоні. Формуються нові альянси, такі як QUAD (США, Індія, Японія, Австралія) і AUKUS (Австралія, Велика Британія, США).

Іран і Близький Схід: протистояння Ірану із Заходом через його ядерну програму, конфлікти в Сирії, Ємені та зростання екстремістських груп продовжують дестабілізувати регіон.

3. Зростання впливу Китаю. Економічне суперництво зі США: торговельні війни, технологічні санкції та обмеження щодо Китаю є частиною стратегічного суперництва між двома найбільшими економіками світу. США активно обмежують доступ Китаю до передових технологій, таких як напівпровідники.

Ініціатива «Один пояс, один шлях»: Китай інвестує в інфраструктуру країн Азії, Африки та Європи, посилюючи свій вплив через кредитування та розвиток інфраструктури.

4. Реконструкція безпеки в Європі. Розширення НАТО: заявки Фінляндії та Швеції на вступ до НАТО свідчать про зміну нейтрального статусу скандинавських країн через агресивну політику Росії.

Європейська оборонна політика: ЄС також активно обговорює створення власної оборонної політики, намагаючись зміцнити свій військовий потенціал окремо від НАТО.

Посилення санкційної політики: санкції проти Росії та можливість їх застосування проти інших агресивних держав стають інструментом, який ЄС і США використовують для стримування недемократичних режимів.

5. Розкол у світовій економіці та ресурсна конкуренція

Енергетична криза та зелена трансформація: Європа прискорює енергетичну трансформацію, прагнучи зменшити залежність від російських ресурсів. У той же час такі країни, як Китай та Індія, інвестують у власні джерела енергії, одночасно збільшуючи видобуток корисних копалин для виробництва акумуляторів і напівпровідників.

Підтримка національних галузей промисловості: США та ЄС роблять ставку на промислове відродження, щоб зменшити залежність від китайських товарів. США реалізують ініціативи щодо стимулювання місцевого виробництва та реіндустріалізації.

6. Зміна ролі міжнародних організацій. Криза легітимності ООН: ООН часто критикують за недостатню ефективність у вирішенні конфліктів. Реформа ООН, зокрема Ради Безпеки, активно обговорюється, але досі не реалізована.

Зростання регіональних альянсів: регіональні альянси, такі як БРІКС, АСЕАН, Африканський союз, які прагнуть захистити інтереси своїх членів у глобальній політиці, стають все більш важливими.

7. Гонка технологічних і кібернетичних озброєнь. Глобальна технологічна конкуренція: країни інвестують у розвиток штучного інтелекту, квантових технологій і кіберзахисту. Особливо це стосується США та Китаю, які змагаються за лідерство в технологіях подвійного призначення.

Кібербезпека та інформаційні війни: кібератаки на інфраструктуру, втручання в інформаційний простір країн стають все частішими, що вимагає нових підходів до безпеки на рівні держав і міжнародних організацій.

8. Зміна ролі інформаційних ресурсів і глобальної дезінформації. Інформаційна війна: з розвитком цифрових технологій держави все активніше використовують інформацію як засіб впливу, що породжує новий тип конфлікту – інформаційну війну.

Контроль соціальних мереж: країни посилюють регулювання соціальних мереж, намагаючись захистити свій інформаційний простір і обмежити вплив зовнішніх гравців.

Геополітичні трансформації відображають новий баланс сил і тенденцію до посилення конкуренції за ресурси, сфери впливу та технологічне домінування. Ці процеси створюють нові виклики для міжнародної стабільності та вимагають перегляду старих і створення нових механізмів регулювання світового порядку.

Список використаних джерел

1. Пазиніч О., Іваненко В., Долгова Л. Стратегічні орієнтири розвитку міжнародних зв'язків України в умовах геополітичних трансформацій. *Efektivna ekonomika*. (2023). 10.32702/2307-2105.2023.7.26.

2. Martsikhiv K., Shepelyak L. Geopolitical goals and geostrategy of Ukraine. *The Journal of V.N. Karazin Kharkiv National University. Issues of Political Science*, 37, 2020. 116-124. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2020-37-15>

3. Геополітичні та гео економічні зміни, формовані під впливом російської агресії, та оновлення місця України у світовому просторі / Наук. ред. В.Юрчишин. Київ: Центр Разумкова, 2022. 102 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_TRANSFORMANS_UKR.pdf